

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE MASAL KULLANIMI: *ALİCENGİZ OYUNU**

Ümran ATASOY**

Öz: Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde özgün metin kullanımı, önemli bir yere sahiptir. Özgün metinlerin yapısal ve içerik çeşitliliği dil öğrenenlerin hedef dildeki düzeyi ile doğru orantılı olarak kullanılabilir. Özgün metinler, bir dilin öğretiminde belirli bir bilgi düzeyi gerektirdiğinden seviye odaklı kullanılmaması durumunda anlaşılabilir. Bu nedenle destan, halk hikâyeleri, masallar gibi özgün metinler, B1 seviyesinde tercih edilmektedir. Ayrıca söz konusu metinler, hedef dilin kültürel yapısını içerdiklerinden sözcük öğretiminde, sözcüklerin kültürel bağlam içinde verilmesi amaçlandığında tercih edilebilir.

Bu çalışmada söz varlığı ve içinde yer alan ikileme öğretimine yer verilmiştir. Anadolu sahasında ilk masal derleme örneği olan *Billur Köşk Masalları* içinde yer alan *Alicengiz Oyunu* adlı masal bu bağlamda tercih edilmiştir. Masalın ismi ve içeriği açısından Türk kültürüyle doğrudan ilgili olması; pek çok söz grubu, ikileme ve kalıp ifadeler içermesi, tercih edilmesindeki diğer etkenlerdir. Metin, B1 seviyesine göre uyarlanarak bir sözlükçe hazırlanmıştır. Uyarlama sürecinde Ortak Avrupa Başvuru Metninde yer alan B1 seviyesiyle ilgili kazanımlar, dikkate alınmıştır.

Dil ve kültürün iç içe olması ve masalların gerek içerik gerekse yapısal kurguları nedeniyle özellikle de sözcük öğretiminde bu şekilde bir aktarımı mümkün kılması, ders materyali olarak kullanılmalarda kazanç sağlayacağını göstermektedir. Çalışmada, dil öğretiminde özgün metin kullanımında kültürel öğeler barındıran metinlere yer vermenin önemi, söz varlığı ve ikilime öğretiminde masal kullanımıyla örneklendirilerek verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi, Avrupa Ortak Başvuru Metni, Masal, *Alicengiz Oyunu*, Kültürel Farkındalık, İkilemeler, Metin Uyarlama.

Fairy Tale in Teaching Turkish as a Foreign Language: *Alicengiz Shenaginans*

Abstract: The use of authentic texts plays an important role in teaching Turkish as a foreign language since the structural and content diversity of authentic texts can be used in direct proportion to the level of language learners in the target language. As authentic texts require a certain level of knowledge in teaching a

* Atıf Bilgisi / Citation: Atasoy, Ü. (2024). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Masal Kullanımı: *Alicengiz Oyunu*. *Hacettepe Üniversitesi Yabancı Dil Olarak Türkçe Araştırmaları Dergisi*, (8), 27-46.

Geliş ve Kabul Tarihleri / Date of Arrival and Date of Acceptance: 16.01.2024-26.02.2024

Bu makale Turnitin benzerlik programı ile kontrol edilmiştir. / The article was checked with Turnitin.

Yazarlar aşağıdaki bilgilendirmeleri yapmaktadırlar / The authors provide the following information

Araştırma ve Yayın Etiği / Research and Publication Ethics: Bu çalışmada Committee on Publication Ethics (COPE) kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur.

Yazarların Katkı Oranı / Authors' Contribution Rate: Bu makale tek yazarlıdır.

** Uzman, ÖSYM, Ankara, Türkiye. umran_atasoy@hotmail.com, ORCID: 0009-0000-2940-6803.

language, they may not be understood, if they are not used level-oriented. Thus, authentic texts such as epics, folk tales and fairy tales are preferred at the B1 level. Moreover, since these texts contain the cultural structure of the target language, they are preferred in vocabulary teaching when the aim is to teach vocabulary in a cultural context.

This paper focuses on the vocabulary and the teaching of doubling in it. In this context, we chose the fairy tale named “Alicengiz Oyunu” in “Billur Köşk Masalları”, as it is the earliest fairy tale compilation example in Anatolia. Other factors underlining our preference for this fairy tale is that it is directly related to Turkish culture in terms of its name and content, and it contains many phrases, doubling and stereotypes. The text was adapted to the B1 level and a glossary was prepared. The adaptation process took into consideration the achievements related to the B1 level as described in the Common European Framework of Reference.

As language and culture are intertwined and fairy tales enable such a transfer, especially in vocabulary teaching, due to both their content and structural constructions, their use as course materials could produce many gains in this context. Finally, this paper depicted that the use of fairy tales and authentic texts containing cultural elements in language teaching are important in vocabulary and collocation teaching.

Keywords: Teaching Turkish as a Foreign Language, Common European Framework of Reference, Fairy Tale, Alicengiz Shenaginans, Cultural Awareness, Reduplications, Text Adaptation.

Giriş

Yabancı dil öğretiminde okuma ve anlama gibi temel becerilerin kazandırılıp geliştirilmesinde ders malzemeleri olarak kullanılan metinler, önemli bir role sahiptir. Çünkü bir dili bilmek demek, o dilde üretilmiş bir metni anlamak demektir. Metin türleri içinde edebî metinler, dilin etkili bir anlatımla kullanıldığı ve daha kapsamlı söz varlığına yer verildiği metinler oldukları için sözcük öğretiminde tercih edilmelidir. Ayrıca şiir, masal, hikâye, roman gibi edebî metinler, hedef dilin kültürü hakkında farkındalık kazandırmayı sağlar. Bu metinler, içerdikleri söz varlığını belirli bir dilbilgisel bağlam ve kültürel bir örgü içinde sundukları için sözcük öğretiminde kullanılmalıdır.

Halkın ortak ürünü ve kültürünün taşıyıcısı olan masallar, oluşturulduğu dilin söz varlığını içerir. Bu nedenle yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde de ikileme, atasözü ve deyimlerin anlatılmasında bütün kültürlerde edebî bir tür olarak bilinen masallar kullanılabilir. Masallar, üretildikleri dilin kültürünü yansıttıkları için yabancı dil öğretiminde hedef dilin kültürü hakkında farkındalık kazanılmasında katkı sağlayan önemli bir araçtır.

İkileme, atasözü ve deyimlerin anlaşılması, belirli bir dil seviyesi ve Türk kültürü hakkında farkındalık gerektirdiğinden masallara B1 seviyesinde yer verilmesinin uygun olacağı söylenebilir. Ancak ders materyali olarak kullanılacak masalların

Ortak Avrupa Başvuru Metnindeki kriterlerden hareketle öğretimin gerçekleşeceği seviyeye uyarlanması gerekir.

Bu çalışmada Tahir Alangu (2018) tarafından derlenen *Billur Köşk Masalları*'ndaki Alicengiz Oyunu adlı masalın B1 seviyesine göre uyarlanmış şekline yer verilecektir. Söz konusu masalın seçilme nedenleri; Anadolu'nun ilk masal derlemesinde yer alması, isminden itibaren Türk kültürü ile ilgili olması, pek çok deyim, mecazlı ifade ve ikileme barındırmasıdır. Fakat bu çalışmada masaldaki ikilemelerin öğretimi üzerinde durulacak ve masalda geçen deyimler ile kalıp ifadelerin sözlükçesi hazırlanacaktır.

Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde dilin yapısal özellikleri yanında içeriği destekleyen kültürel farkındalık kazandırmak da amaçlanmalıdır. Bu nedenle ders materyalleri arasında Türk kültürünü yansıtan metinlere de yer verilmelidir. Bu çalışmanın edebî metin seçme, hazırlama ve dil öğretiminde edebî metnin nasıl kullanılacağı konusunda katkı sunacağı düşünülmektedir.

Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Söz Varlığı ve İkileme Öğretimi

Yabancı dil öğretiminde hedef dilde okuma, anlama, yazma, konuşma ve dinleme becerisinin kazandırılması amaçlanır. Bu becerilerin kazandırılmasında da hedef dilin söz varlığının o dili öğrenenlere aktarılması, önemli rol oynar. Bu amaç doğrultusunda yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde Türkçenin söz varlığında bulunan sözcük ve kalıp sözler öğretilmelidir (Gökdayı, 2016, s. 379).

Sözcüğün dilin örgüsünü ve kavramsal boyutunu oluşturması açısından söz varlığının önemli bir unsuru olduğu bilinmektedir. Yabancı dil öğretiminde tek başına dilbilgisi kurallarının öğretimi, öğrenim sürecinin eksik kalmasına neden olabileceğinden kuralların söz varlığıyla eş zamanlı öğretilmesi, yerinde olacaktır. Yani söz varlığı, bir dilin öğretiminde o dilin dilbilgisi öğretimi kadar önemlidir. Buna ek olarak yalnızca sözcüklerin tek tek öğretimi yeterli değildir, sözcüklerin bir bağlam içinde öğretilmesi gerektiği de açıktır (Uzdu Yıldız, 2018, s. 360). Hem sözlü hem de yazılı dilde kullanım sıklığı yüksek olan kalıplaşmış sözcükler, iletişimin kurulabilmesi için büyük oranda belirleyici sözcüklerdir (Uzdu Yıldız, 2018, s. 361). Sahip olunan sözcük sayısı, anlama ve anlatma yeteneğini de etkilediğinden (Büyükikiz ve Hasırcı, 2013, s. 148) söz varlığı öğretimi, her açıdan önem taşımaktadır.

Bir dilin söz varlığında sözcüklerin yanı sıra kalıplaşmış yapılar, atasözleri ve deyimler bulunur. Dildeki sözcükler ve kalıplaşmış dil birimlerinin toplamı olan söz varlığı, o dili konuşanların kültürünün bir görünümü ve dünya görüşünün bir kesiti olarak düşünülebilir (Gökdayı, 2016, s. 383). Bu nedenle söz varlığı içinde yer alan dil birimleri, zengin bir anlam dünyası sunar. Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde söz varlığındaki sözcüklerle birlikte kalıplaşmış dil birimlerinin de öğretilmesi, Türk kültürü hakkında farkındalık kazanmaya katkı sağlar.

Kalıplaşmış sözlerden olan ikilemelerin yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde öğretilmesi önemlidir. Çünkü ikilemeler, Türkçenin ritmi ile ilgilidir ve kalıp ifadelerdir. İkilemeler, anlamı güçlendirmek ve zenginleştirmek için aynı sözcüklerin art arda yinelenmesiyle, anlamları birbirine yakın ya da karşıt olan sözlerle veya sesleri benzeşen sözcüklerin art arda kullanılmasıyla oluşturulur. İkilemelerden bazılarına örnek vermek gerekirse eğri büğrü, eş dost, delik deşik, yavaş yavaş, aşağı yukarı vb. Diller için Avrupa Ortak Başvuru Çerçevesi'ne göre B1 seviyesinde dil öğrenen bir kişinin bazı kalıplaşmış sözleri ve deyimleri bilmesi beklenir.

Yinelemelerden oluşmayan ikilemelerin sözcük sırası kesinlikle değiştirilemez. Belli başlı, iri yarı gibi bazı ikilemelerde de sözcüklerin biri veya ikisi de tek başına kullanılmaz. İvır zıvır, çoluk çocuk, yamru yumru vb. ikilemeler, çekirdek olarak değişmeyen iki ögeli yapıya sahip oldukları için tanınmaları kolaydır (Gökdayı, 2016, s. 93). Art arda sıralanarak oluşan ikilemeler, sözcük öbeği şeklindedir.

İkilemeler, anlatım gücünü artırmak ve zenginleştirmek için kullanılır. Kalıplaşmış dil birimlerini kullanmak ancak dil kullanımını düzenleyen kuralları bilmekle açıklanabilir (Gökdayı, 2016, s. 99). Bu noktada dilbilgisel kurallar ve söz varlığının eş zamanlı öğretilmesi, önem kazanır. İkilemeler, iletişim durumu ve bağlama göre dilin kullanımına hazır ifadeler sunarak dilsel üretim ve anlamlandırmayı kolaylaştırır (Gökdayı, 2016, s. 106). Deyimler, mecazlar ve kalıplaşmış ifadeler, kültürle doğrudan ilişkilidir ve sözcüğün temel anlamından oldukça farklı bir anlama sahiptir. Bu yüzden anlatıma güç katar, dilde az sözle çok şey anlatmayı sağlar.

İkilemeler, kalıplaşmaya müsait yapılar olduğundan ikilemeyi oluşturan sözcükler ikilemeden çıkarılamaz, fazladan sözcük eklenemez veya sözcüklerin yerleri değiştirilemez (Yabancı, 2020, s. 2). Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanılan ders materyallerinde ikilemelere ayrı bir konu olarak yer verilmez. Oysa yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde Türkçe öğrenenlerin söz varlığını zenginleştirmek, onlara farklı ifade yolları göstermek; en az dil bilgisi, okuma, yazma, konuşma ve dinleme becerilerini geliştirmek kadar önemlidir (Yabancı, 2020, s. 9). Yabancı dil olarak Türkçe öğrenenlerin kendilerini tam anlamıyla ifade edebilmelerini sağlayan ikilemeleri öğretmek gerekir. İkilemeler iki ya da daha fazla sözcükten oluşmasına rağmen tek kavramı ifade eder.

Gündelik dilde kullanılan ifadelerle ve bağlam odaklı metinlerle örneğin masallarla ikileme öğretimi kolaylaştırılabilir. Masallar, Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlere ikilemelerin öğretiminin yanı sıra hem hedef dilin ritmini ve kültürünü göstermesi hem de sözcük öğretimini sağlaması açısından ders materyalleri olarak kullanılabilir. İkilemeler, kalıp ifadeler olduğundan dil öğrenenler için dilsel motivasyon kazandıracak aynı zamanda her dilin farklı bir

ritmi olduğu gibi Türkçenin de kendine özgü ritmi hakkında farkındalık sağlayacaktır. Masal örneğine geçmeden önce materyal seçimi ve bu bağlamda kullanılabilir yöntem konusuyla ilgili kısaca bilgi vermek, metnin anlaşılabilirliği açısından yerinde olacaktır.

Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Materyal Seçimi

Teknolojik gelişmeler doğrultusunda ders materyali çeşitliliği de artmıştır. Fakat ders materyali olarak metinlerin kullanımı, önemini hâlâ korumaktadır. Bu yüzden okuma ve anlama becerilerinin geliştirilmesinde önemli bir yere sahip olan metinler, yabancı dil öğretiminin her aşamasında kullanılır.

Hedef dilin etkili ve doğru bir şekilde kullanımını sağlamak, yabancı dil öğretiminin temel amaçlarından biri olmalıdır (Ayhan ve Arslan, 2014, s. 544). Bu nedenle ilgi çekici ve merak uyandırıcı materyallerin kullanımı önem taşır. Materyallerin seçimi ve hazırlanması, başarıyı doğrudan etkiler. Bu yüzden materyal kullanımı, yabancı dil öğretiminde önemli bir yere sahiptir.

Yabancı dil öğretiminde ders materyali olarak kullanılan metinler, oluşturulma amaçlarına ve işlevlerine göre ikiye ayrılabilir (İltar ve Açıık, 2019, s. 321). Oluşturulma amacına göre özgün metinler, gündelik ve yazınsal olarak ikiye ayrılır. Menü, afiş, duvar yazısı gibi gündelik metinlerde herhangi bir estetik kaygı güdülmez. Roman, hikâye, masal gibi yazınsal metinler ise estetik bir kaygıyla üretilir. Yabancı dil öğretiminde hem gündelik hem de yazınsal metin kullanımı oldukça önemlidir. Ayrıca okuma becerisinin kazandırılmasında ve geliştirilmesinde Türkçenin söz varlığını içeren ve Türk kültürünü yansıtan efsane, destan, masal gibi metinler önemlidir (Kaplan ve Doğru, 2022, s. 32).

Yabancı dil öğretiminde öğrenmenin gerçekleşmesi, tekrarlara dayanır ve gündelik yaşamda sıkça kullanılan kelimeler, masalarda sürekli tekrarlanır (Ayhan ve Arslan, 2014, s. 546). Bu bağlamda öğretilecek konunun tekrarı, pekiştirilmesi ve gündelik hayatta yer bulması açısından ders materyali olarak masalların kullanımı önemlidir. Ayrıca masalların teknoloji kullanımıyla görsel ve işitsel olarak düzenlenmesi, onları daha etkili birer ders materyali hâline getirir (Ayhan ve Arslan, 2014, s. 546).

Hedef dildeki sözcüklerin öğretimi açısından zengin birer kaynak olan masallar, sözcük öğretiminde tercih edilmelidir. Masalların pek çoğu deyim, atasözü, ikilemeler gibi kalıplaşmış ifadeleri barındırdığından yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde ders materyali olarak kullanılmaya uygundur.

Özgün metinler, yabancı dil öğretiminde ders malzemesi olarak kullanılmak üzere yazılmadığı için hedef kitlenin seviyesine göre uyarlanmaları gerekir. Bu çalışmada pek çok ikileme içermesi ve kültürel bir unsur olan Alicengiz oyununun masalın ismi olması ve masalın içinde sıkça yer verilmesi açısından Alicengiz Oyunu adlı masal, B1 düzeyi için uyarlanmıştır. Alicengiz oyunu

sözüne masalın içinde sıkça rastlanması, kültürel farkındalığın pekiştirilmesini sağlayacaktır. Ayrıca bu masalda ikileme öğretimine kolaylık sunan pek çok örnek de bulunmaktadır.

Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Yöntemler

Söz varlığı öğretilirken dil öğretim yöntemlerinden yararlanır. Bu dil öğretim yöntemlerinden biri de dilbilgisi çeviri yöntemidir. Bu yöntemde sözcük listeleri önemlidir ve dil öğrencilerinden sözcükleri ezberlemeleri beklenir. Doğrudan yöntemde dilbilgisi çeviri yönteminin aksine sözcükler somutlaştırılarak öğretilir. Örneğin sözcüklerin resimleri kullanılır.

Kulak dil alışkanlığı yöntemi, doğrudan yöntemle benzerlik gösterir. Öğretilecek konular sınırlandırılır ve bu sözcükler, konuşmalarda geçen sözcüklerdir. Bu anlayışa göre sözcükler, dilbilgisi ve kültür bağlamında öğretilir.

Doğal yöntem, sözcük öğrenimini dil öğrenmenin başlangıcı olarak sayar ve hedef dilde en çok tercih edilen sözcüklerin kullanılmasını önemser. Sözcük öğretiminde bağlamdan hareket edilmesi yönüyle bu yöntem, dilbilgisi çeviri yönteminden ayrılır.

İkileme öğretiminde Alicengiz Oyunu adlı masal, ders materyali olarak kullanılıp dilbilgisi çeviri yöntemi, doğal yöntem ve kulak dil alışkanlığı yöntemi tercih edilebilir. Dilbilgisi çeviri yönteminde masadaki ikilemelerin listelenmesi istenir, kulak dil alışkanlığı yönteminde dilbilgisi ve kültürel farkındalık kullanılır, doğal yöntemde ise sözcüklerin bağlam odaklı öğretilmesi söz konusudur. Bu yöntemler dikkate alındığında Alicengiz Oyunu; ikileme öğretimi, dilbilgisi ve kültürel farkındalık kazandırma bağlamında ders materyali olarak hazırlanmıştır.

Alicengiz Oyunu

Bir varmış, bir yokmuş. Bir kadının çok yakışıklı ve becerikli bir oğlu varmış. Bu kadın oğlunu saraya, padişahın hizmetine vermiş.

Günlerden bir gün, bu padişah; çevresindekilerin anlattıklarını dinler, yeteneklerini seyrederek ama hiçbirini beğenmezmiş. Kaşları çatılır, bir türlü açılmazmış. Karşısında kimse konuşmaya cesaret edememiş. Divanhanede herkes, el pençe divan beklerken padişahın lalası:

“İznil olursa padişahım çengileri, çalgıları, cambaz ve sihirbazları çağırırım; gelsinler, sizi eğlendirsinler.” diye bir bir sayarsa da padişah, her söyleneni reddetmiş ve sormuş:

“Alicengiz oyununu bilen var mıdır?”

Divanhanedekiler padişahın dudaklarının kıpırdadığını görmüşler, kulak kesilmişler ama sözlerini duyamamışlar. Bunlar şaşkın şaşkın neler oluyor diye

bakışırken lala; kapı önlerinde, duvar ve pencere diplerinde küme küme duranlara yaklaşmış, padişahın sözlerini fısıldamış. Koca divanhanede kulaktan kulağa fısıldaşmalar olmuş. Ama hiç kimse bu oyunun ne olduğunu bilememiş. Onların, bir yol yordam bulamayışı, padişahı çok sinirlendireceği için hiç kimse bu oyunu bilmediğini söyleyememiş. Oracıkta kavuklu mezar taşları gibi dimdik kalmışlar.

O kadının pek yakışıklı, çok becerikli oğlu, loş bir köşeden olup biteni seyredermiş; kulaktan kulağa fısıldananları yarım yamalak duyar, duymadığını da aklından tamamlarmış. Oğlan bakar ki kimsede ses nefes yok, herkes kaçacak delik arar. Fırsat bu fırsattır diye düşünür, ortaya atılır:

“Padişahım izniniz olursa gider öğrenir, hemen gelirim...” diye bağırır; sinek uçaşa kanatlarının sesi duyulacak o koca salonu çın çın çınlatır.

Mezar taşları yerlerinden şöyle bir kıpırdarlar, bakarlar ki konuşan bir tüysüz oğlandır. Bir yandan kopacak fırtınayı böylece savdıklarına sevinirlerken bir yandan da “Bu tüysüz oğlan bunca devletliyi bir yana iteler de sonunda padişahın musahibi olur mu?” diye yüreklerine kuşku düşer.

Padişah, oğlanın atak davranışlarından hoşlanır. Hem izin hem de bahşış verip onu alicengiz oyununu öğrenmeye gönderir.

Bu oğlan dönüp evine gelir, anasının elini öper, duasını alır; heybesini sırtlar, düşer uzun yollara. Alicengiz’in yerini yurdunu sora sora, dönüp dolaşır, izleyip giderken bir gün gurbet yollarında sırtı abalı, şalvarı tüm yamalı, yeşil cüppeli, yeşil sarıklı derviş babayla karşılaşır. Derviş baba buna:

“Uğurlar ola evladım nereden gelip nereye gidersin?” diye sorunca oğlan:

“Eyvallah derviş baba, Allah’ın bildiğini kuldan niye saklayayım, bir alicengiz oyunu varmış, onu öğrenmeye gidiyorum.” deyince derviş baba:

“Bu oyunu nereden, kimden öğreneceğini bilir misin?” demiş. Oğlan da:

“Alicengiz adında biri varmış, sora izleye gidiyorum, onun yanına varıp öğreneceğim.”

Derviş baba:

“Alicengiz denilen kişinin öğreteceğini ben de bilirim. Beni takip et.” der.

Oğlanla birlikte dağ yollarına gider; yavaş yavaş, canlıların gezip dolaştığı yerlerden uzaklaşırlar. Karanlık dağların ortalarına girmişler ki, kuş uçmaz, kervan geçmez; o yerlerde ne insan ne de hayvan izi görünür. Gide gide bir büyük mağaraya gelirler, içine girerler; bir süre de onun içinde yürürler. Sonunda derviş babanın oturduğu bölüme gelirler. Derviş baba, bu oğlanı otursun diye bir odaya bırakır. Oğlan, sabırla bekler ama derviş baba gelmez. Sonra dışarı çıkıp bütün mağaranın yanını yöresini dolaşır ve oturduğu yerin bitişiğindeki odaya gelir. Kapısını açar, bir de ne görsün? Çok güzel bir kız oturmuş, bir yandan gergef

işler, bir yandan da iki gözü iki çeşme yaşlar döker. Oğlan buna: “Kimsin?” diye sorunca kız: “Senin gibi bir insanım. Zavallı annemin bir tek kızıyım.” diye karşılık verir. Oğlan: “Peki ama buralara nerelerden geldin?” deyince kız:

“Çocuktum her gün okula gider gelirdim. Seni alıp buralara getiren derviş baba beni de kandırıp getirdi, bu odaya kapattı. Beni okutmaya çalıştı ama öğrenemedim. Sonra beni bu odaya, gergefin başına oturttu. Burada gergef işleyip şurada oturuyorum, orada da yatıyorum...” der.

Sonra oğlanın elinden tutar, onu bir gizli kapının ardındaki kuyunun başına götürür, kuyunun kapağını kaldırır. Bu kuyunun ağzına kadar insan leşi ile dolu olduğunu duyan oğlanın aklı başından gidip yere düşer, bayılır. Kız; oğlanın elini, ayağını ovalar ve onu ayıltır. Oğlanın aklı başına gelince:

“Beni dinle, bu derviş sana ne okutursa diren ve tersine oku. Aman yanılıp da benim gibi doğru okumayasın yoksa buralardan kurtulamayız.” diye oğlana uzun uzun öğütler verir.

Sonra oğlan, oradan ayrılır. Odada dervişi beklemeye başlar.

Derviş baba, bir süre sonra gelir:

“Gel oğlum, seni okutayım.” der. Oğlan iki dizi üzerine çökünce Derviş baba, önüne bir rahle koyar; üzerine bir koca kara kaplı kitap açar. Derviş baba, “elif” der demez oğlan:

“Direktir, direk. Çatal saplı kürek.” diye direk direk bağırır. Derviş baba “Be!” der. Oğlan: “Teknedir, tekne. Hamur yoğur içinde.” diye boğuk boğuk böğürür. Derviş hangi harfi söylerse oğlan öyle bir mani uydurur; öyle bangır bangır ki kulak dayanmaz. Elifbanın daha sonu gelmeden başı kazana dönen derviş, ne diyeceğini, ne edeceğini iyice şaşırır, o da çocukla birlikte: “Gayın gayın galata. Manavlarda bulunur salata. Salatayı yiyenler? Keretadır, kereta.” diye bir ağızdan, makamla bağırıp sallanmaya başlamaz mı! Biraz sonra sıra “kaf” harfine gelince oğlan: “Kaf dedimse karga. Karga karga, gak dedi. Bindi dala, vak dedi.” diye başlayarak ucu bucağı gelmez bir tekerlemeye girişir; dervişi de peşine takar.

İkisi birlikte haykır haykır, sallana sallana, dersi bir yana bırakırlar; güçten kesilene, içleri ezim ezim ezilene kadar bağırıp okurlar; sonunda yorulurlar. Derviş baba, bir ara kendine gelir:

“Hay, bu ne oğlandır? Kim, kime ne öğretiyor? Aman bu yaşta, bu ustalıkla beni oyuna getirir. “Seni dövmeden bırakır mıyım?” diyerek bu oğlanı falakaya yatırır.

Oğlanı döver. Sonunda Alicengiz kitabını açar, oğlana ondan okutmaya başlar. Derviş hangi sayfayı açarsa açsın, oğlan baştan ayağı ters şeyler söyler. Oysa bu oğlan, bir yandan da gizlice bütün kitabı sayfa sayfa ezberlemiş.

Arada bir bağıra çağıra okuyan, döve söve ayak direyen derviş baba, çoğu kez çocuğun okumasına, tekerlemesine takılır, kalır. Ne bildiğini, ne öğreteceğini de iyice şaşırır; ipin ucunu büsbütün kaçıır. Sonunda oğlanı “Elbette okumaz, yaramazdır.” diye döve döve kaldırıp dağdan aşağı sürer, kervanların geçtiği yollara götürür, bırakır.

Oğlan, oradan yola çıkıp birkaç gün içinde annesinin evine gelir.

“Aman anneciğim, çok dayak yedim ama Alicengiz kitabını ezberledim. Hemen işe başlasam iyi olur ben yarın bir at kılığına girerim. Beni alıp saraya götürürsün, padişaha satarsın. Ama sakın yularımı ona verme. Yuların satılık olmadığını söyler; onu alır, eve dönersin.” dedikten sonra yatar.

Sabah olunca kadın kalkar; bakar ki oğlan yatağında yoktur. Birden aklına akşam konuştukları gelir. Ahıra koşar bakar ki yemliğe bağlı bir at orada durur. Kuyruğu havada, kulakları oynar, gözleri de fırıl fırıl parlar döner. Kadın, bu atı yularından tutup saraya götürür; padişaha satar. Bir kese altın alıp atın kıldan örme yularını çözüp alır sonra evine gelir. Gece olup da tam yatacağı sırada birden kapı açılır, bu oğlan gelir:

“Aman anneciğim, bugün çok güzel yaptın. Ben yarın da bir koç kılığına gireceğim. Beni alıp saraya götürür, padişaha satarsın.” der ve odasına gider.

Sabah olunca kadın kalkar ve ahıra koşup bakar ki kıvrım kıvrım boynuzlu, kara kuyruklu, bir koç yemliğe bağlıdır. Annesi; koçun ipini çözer, ceke keke saraya götürürken yolda derviş baba ile karşılaşır. Derviş baba, koça bakar ki gözleri fıldır fıldır oynuyor. Hemen olanları iyice anlar. Kendi kendine:

“Vay kurnaz oğlan, kitabı bir tamam belledin. Sonunda hünerimi de aldın elimden, öyle mi? diye söylenir. Hemen kadının yolunu keser, önünde durur:

“Al şu paraları, şu koçu bana sat.” der. Kadın da şaşırıp keseyi alır, koçun ipini tam dervişin eline vereceği sırada oğlan, bir kuş olup “Pırr” diye uçar.

Derviş baba da hemen bir atmaca olur, peşine düşer. Kadın, bu olanlara şaşırır. Atmaca ile kuş uçarak birbiri peşinden saraya giderler. Padişah, balkonda oturmuş etrafı seyrederken kuş, bir kırmızı elma olup padişahın kucağına düşer. Atmaca da hemen koca sakallı, sırtı abalı bir derviş kılığına girerek:

“Selamünaleykum padişahım, şu kucağına düşen kırmızı elma bana aittir.” der. Elmanın güzelliğine hayran kalan padişah:

“Aleykümselam derviş baba, bu elma elbette benimdir, hem padişah kucağından mal istemek nerede görülmüştür? Ama yine de padişahların gönlü zengin olur, olgun bir elmadır, gönlün üstünde kalmışsa bana yararı olmaz. Al, onu sana bağışladım.” diyerek derviş babaya vereceği sırada elma, birden buğday olup yerlere saçılır. Derviş de hemen bir tavuğa dönüşüp buğdayları gagalayıp toplamaya girişir. Hemen bu buğdaylar, bir yere derlenip tortop olur, bir sansara

döner ve tavuğun ensesine çöküp onu boğuverir. Ardından bu sansar, önceki kılığındaki gibi bir yiğit oğlan olur; diz çöker, padişaha selam verir. Padişah, bu hâle çok şaşırır:

“Vay sen misin, ay oğlan? Gittin, gördün mü? Okudun, öğrendin mi? Alicengiz’in evini buldun mu? Hünerler alıp geldin mi?” diye sorunca oğlan:

“Evet padişahım, gittim, gördüm. Ters okudum, doğru belledim; derviş babayı oyuna getirdim. İşte huzurunuzda alicengiz oyununu oynadım. Bu derviş yani bu tavuk, benim ustamdı. Hünerini aldığımı anlayınca beni öldürmeye çalıştı. Ben de onu yendim.” dedikten sonra arka arka gidip el pençe divan durdu.

Orada bulunan herkes “Gerçekten akıllı, yetenekli oğlan imiş...” diyerek onu alkışladılar.

Bu durum, padişahın çok hoşuna gitti. Olup bitenleri oğlandan baştan sona bir kere daha dinledi. Çok altın verip onu musahibi yaptı; annesine de büyük bir konak bağışladı. Padişah, hiçbir zaman oğlanı yanından ayırmaz oldu.

Oğlan, padişahın izin alıp dağdaki mağaraya gitti. Kendisine yol gösteren, akıl veren, gergef işleyen kızı kurtarıp ona dervişin öldüğünü söyledi. Birlikte konağa döndüler. Düğün dernek kuruldu; kırk gün kırk gece şenlik yapıldı. Misafirlere, yoldan gelip geçenlere sofrâ sofrâ yemekler yapıldı. Kırk birinci gün, herkes yerine yurduna dağıldı. Oğlanla karısı ve anası, mutluluk içinde uzun yıllar yaşadı. Onlar ermiş muradına, darısı bizim başımıza.

Sözlükçe

Saray	Devlet başkanlarının oturduğu büyük yapı.
Padişah	Osmanlı Devleti’nde devlet başkanına verilen unvan
Kaşları çatılmak	Kızmak, öfkelenmek.
Çalgı	Müzik topluluğu.
Çengi	Çalgı eşliğinde oynamayı meslek edinmiş kadın
Cambaz	Yerde, at, bisiklet, ip, tel vb. üzerinde tehlikeli ve heyecan verici gösteriler yapan kimse.
Divanhane	Padişahın elçileri kabul ettiği ve önemli meselelerin görüşüldüğü yer.

*Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Masal Kullanımı:
Alicengiz Oyunu*

Kulak kesilmek	Büyük bir dikkatle dinlemek.
Fısıldamak	Başkalarının duyamayacağı kadar alçak sesle konuşmak.
Kavuklu mezar taşları gibi	Masalda bir benzetme söz konusudur. Padişahın çevresindeki insanların ne kadar yararsız olduğunu tıpkı mezar taşlarında yer alan kavuklar gibi hareketsiz kaldıklarını dile getirmek için kullanılmıştır.
Kaçacak delik aramak	Korkudan saklanacak yer aramak.
Fırsat bu fırsat	Yararlanılacak en uygun zaman anlamına gelen kalıp ifade.
Sinek uça kanatlarının sesi duyulmak	Bir ortamın ne kadar sessiz olduğunu abartılı bir şekilde anlatan kalıp ifade.
Yüreklerine kuşku düşmek	Şüphe duymak.
Musahip	Sohbet ve arkadaşlık eden kimse.
Derviş baba	Bir tarikata girmiş, onun kuralları ve törelerine bağlı olan kimse.
Uğurlar ola	Yolun açık olsun.
Eyvallah	Teşekkür ederim, kabul ediyorum, Allah'a ısmarladık anlamlarında kullanılan söz.
Allah'ın bildiği kuldan saklanmaz	Allah her şeyi bildiği için kuldan bir şey saklanmayacağını savunan kalıp ifade.
Kuş uçmaz kervan göçmez	Kimsenin uğramadığı ıssız ve sapa bir yer.
Gergef işlemek	Üzerine kumaş gerilen ve dikdörtgen biçiminde olan çerçeveye nakış işlemek.
İki gözü iki çeşme yaşlar dökmek	Sürekli ve çok ağlamak.
Aklı başından gitmek	Korkudan ne yapacağını şaşırarak.
Aklı başına gelmek	Ayrılmak, kendine gelmek.

Rahle	Üzerinde kitap okunan, yazı yazılan, bazıları açılıp kapanabilen alçak, küçük masa.
Elif	Arap alfabesinin ilk harfinin adı ve okunuşu.
Mani uydurmak	Şiir söylemek.
Elifba	Elif harfiyle başlayan Arap alfabesi.
Oyuna getirmek	Birini tuzağa düşürmek, aldatmak.
Falakaya yatırmak	Ayaklarının altına sopayla vurularak dövülmek.
Kervan	Uzak yerlere yolcu ve ticaret eşyası taşıyan yük hayvanı katarı.
Dayak Yemek	Dövülmek.
Yular	Bir yere bağlamak veya çekerek götürmek için hayvanın başlığına veya tasmaına bağlanan ip.
Ahır	Evcil büyükbaş hayvanların barındığı kapalı yer.
Yemlik	Hayvanlara yem verilen yer veya kap.
Kılığına girmek	Biri veya bir şey gibi giyinmek.
Bir tamam bellemek	Tam olarak anlamak.
Atmaca	Kendisi küçük, gagası büyük yırtıcı bir kuş.
Sansar	Ağaç kovuklarında barınan, kürkü değerli, küçük etçil hayvanların ortak adı.
Yolunu kesmek	Engel olmak.
Selamunaleykum	“Allah’ın selamı üzerinize olsun.” anlamında kullanılan bir selamlama sözü.

*Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Masal Kullanımı:
Alicengiz Oyunu*

Aleykumselam	“Esenlik, selamet sizin de üzerinize olsun.” anlamında kullanılan bir söz.
Gönlü kalmak	İsteyip de elde edemediği bir şeyi istemekten vazgeçmemek.
Bağışlamak	Hibe etmek, bahşetmek.
Kırk gün kırk gece şenlik	Düğündeki eğlencenin kırk gün ve kırk gece sürdüğünü anlatan kalıp ifade.

Sonuç ve Öneriler

Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde ikilemelerin bir metin içinde yani belirli bir bağlamda sunulması önemlidir. Çünkü ikilemeler, kalıplaşmış ifadelerdir. Masallar söz konusu bağlamı, kültürel öğeleri ve kalıp ifadeleri sunduğu için sözcük öğretiminde ders materyali olarak kullanılabilir. İkilemeler, bir dilin ritmini göstermeleri, gündelik hayattaki konuşmada kullanılmaları yönüyle önemlidir. Kültürel unsurlar, deyim ve kalıp ifadelerle örülmüş durumda olan Alicengiz Oyunu adlı masalda ikilemelerin kullanıldığı bağlamlar yer alır.

Ders malzemesi olarak seçilen ve uyarlanan metnin dilin kültürel arka planını da yansıtması önemlidir. Bu nedenle *Alicengiz Oyunu*'nda anlatılan olay, gündelik dilde “Bana alicengiz oyunu oynama!” şeklinde sıkça kullanılır. Bu yüzden söz konusu masalın ders materyali olarak kullanımı, gündelik dile ve Türk kültürü hakkında farkındalığa da katkı sağlayacaktır.

Hem ikilemelerin öğretilmesi hem de dilin kültürel arka planını ortaya koyması açısından yabancı dil olarak Türkçe öğrenenler için B1 seviyesine göre uyarlanmış ve sözlükçesi hazırlanmış olan bu masal, ders malzemesi olarak kullanılabilir. İkileme öğretiminde bu masal, ders malzemesi olarak kullanılırken dil bilgisi çeviri yöntemi, doğal yöntem ve kulak dil alışkanlığı tercih edilebilir. Bu çalışmanın, sözcük öğretiminde kullanılabilecek bir metnin uyarlanması açısından katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Alangu, T. (2018). *Billur Köşk Masalları*. İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- Ayhan, M. S. ve Arslan, M. (2014). Edebî Metin Olarak Masalların Yabancılarla Türkçe Öğretiminde Dilsel ve Kişisel Becerilerin Gelişimine Etkisi. *Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (2), 543-559.
- Büyükikiz, K. K. ve Hasırcı, S. (2013). Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretiminde Sözcük Öğretimi Üzerine Bir Değerlendirme. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (10), 145-155.
- Gökdayı, H. (2016). Yabancılarla Türkçe Öğretiminde Sözcük Öğretimi ve Kalıp Sözcük / Words and Formulaic Expressions in Teaching Turkish as a Foreign Language. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 11(19), 379-394. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies>.
- İltar, L. ve Açıık, F. (2019). Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Metin Türlerinin Sınıflandırılması ve Ders Kitaplarında Yer Alan Okuma Metinlerinin Değerlendirilmesi. *Türkiyat Mecmuası*, 29(2), 311-346.
- Kaplan, H. ve Doğru, M. (2022). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Bir Masal Uyarılama Örneği: Ağlayan Narla Gülen Ayva Masalı. *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (31), 30-46.
- Uzdu Yıldız, F. (2018). Sözcük ve Sözcük Öğretimi. M. Durmuş ve A. Okur (Ed.), *Yabancılarla Türkçe Öğretimi El Kitabı* içinde (ss. 359-366). Grafiker Yayınları, Ankara.
- Yabancı, L. N. (2020). *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Kitaplarında İnkilemelerin Yapı, İşlev ve Anlam Açısından Değerlendirilmesi* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü. Ankara.

Ek: Orijinal Metin

Alicengiz Oyunu

Bir varmış bir yokmuş, Tanrı'nın kulu çokmuş. Çok demesi yok demesi günahmış. Bir kadıncağızın pek yakışıklı, çok becerikli, bir tek oğulcağızı varmış. Bu kadın, oğlunu saraya, padişahın hizmetine vermeyi uygun bulmuş.

Günlerden bir gün bu padişahın canı sıkılır. Çevresindekilerin anlattıklarını dinler, hünerlerini seyrederek; ama, hiçbirini beğenmez. Kaşları çatılmış bir türlü açılmaz. Huzurda kimsede ağız açmaya cesaret yok. Emirle, fermanla kıpırıyorlar. Divanhanede herkes dimdik, el pençe divan bekler, dikilir ve oldukları yerde küçülürken, padişahın lalası ileri çıkıp:

“Fermanın olursa padişahım, çengileri, çalgıları, cambaz, hokkabaz, paredebaz ve sihirbazları çağıralım; gelsinler, efendimizi oyalasınlar.” Diye bir bir sayarsa da padişah, her söylenene elinin tersini çevirip, dudak bile oynatmadan burnunu kıvrıp reddetmiş; sonunda ölgün, bezgin bir sesle:

“İçinizde ali cengiz oyununu bilen var mıdır? diye soracak olmuş.

Divanhanedekiler padişahın dudaklarının kıpırdadığını görmüşler, kulak kesilmişler, ama, bir türlü sözlerini duymak mutluluğuna erememişler. Bunlar şaşkın şaşkın neler oluyor diye bakışır kıpırdaşırken lal, kapı önlerinde, duvar ve pencere diplerinde küme küme dikilenlere yaklaşmış, padişahın sözlerini fısıldamış. Koca divanhanede bir kıpırdanma, kulaktan kulağa fısıldaşmadır gitmiş. Laf ebesi, emir kölesi olsun; saçak öpenler, takla atanlar olsun; masal, hikâye düzenler, iki kat el ovuşturup yalan düzenler olsun hiç kimse bu oyunu bilip çıkaramazmış. Bilmezlermiş ama, bir bölük hazır yiyicinin, çanak yalayıcının, böyle bir zamanda işe yaramayışı, yarar bir yol yordam bulamayışı padişahı çok kızdıracığı için, içlerinden kimse ileri varıp bir şey bilmediklerini söylemeye yanaşmamış. Oracıkta gözleri yere çakıllı, kavuklu mezar taşları gibi dimdik dikili kalmışlar.

O kadıncağızın pek yakışıklı, çok becerikli biricik oğlu da, loş bir köşede, bir perde ardına sinmiş, oradan olup biteni seyredermiş; kulaktan kulağa fısıldananları yarım yamalak duyar, duymadığını da aklından tamamlarmış. Bu derece gözleri açık, aklı uyanık, kulakları da iyice delik bir oğlanmış. Oğlan bakar ki, kimsede ses nefes yok, herkes kaçacak delik arar, ecel terleri döker. Bu, hemen, fırsat bu fırsattır diye düşünür, ortaya atılır. Yüksek sesle:

“Padişahımız, izniniz, fermanın olursa gider öğrenir, tez vakitte döner gelirim...” diye bağırır; sinek uçsa kanatlarının sesi duyulacak o koca salonu çın çın çınlatır.

Mezar taşları yerlerinden şöyle bir kıpırdarlar, bakarlar ki konuşan bir tüysüz oğlandır. Bir yandan kopacak fırtınayı böylece savdıklarına sevinirlerken, bir

yandan da “Bu tüysüz oğlan bunca devletliyi bir yana iteler de, sonunda padişahın musahibi olur mu? diye yüreklerine bir kuşkudur, kurttur düşer.

Padişah, oğlanın bu pervasız, atak davranışlarından hoşlanıp hemen iki kaşının düğümü çözülür, yüzü açılır. Hem izin hem de bahşiş verip, bu oğlanı alicengiz oyununu öğrenmeye gönderir.

Bu oğlan, dönüp evine gelir, anasının elini öper, duasını alır; heybesini sırtlar, düşer yolların tozuna, düzüne, hem uzununa. Alicengiz’in yerini yurdunu sora sora, dönüp dolaşıp, izleyip giderken; bir gün gurbet yolarında sırtı abalı, şalvarı tüm yamalı, yeşil cüppeli, yeşil sarıklı, eli teberli, ağzı dualı bir derviş babayla karşılaşır. Derviş baba buna:

“Uğurlar ola evladım, nereden gelip nereye gidersin?” diye sorunca, oğlan:

“Eyvallah derviş baba, Tanrı’nın bildiğini kuldan niye saklayayım, bir alicengiz oyunu varmış, onu öğrenmeye gidiyorum.” deyince, derviş baba sakalını sıvazlayıp:

“Ya, bu oyunu nereden, kimden öğreneceğini bilir misin?” demiş. Oğlan da:

“Alicengiz adında birisi varmış, sora izleye gidiyorum, onun yanına varıp öğreneceğim.”

Derviş baba:

“Ama bu Alicengiz denilen kişinin yolu çok uzundur. Onun öğreteceğini ben de bilirim. Düş ardıma, yürü yoluma!” der.

Oğlanı peşine takıp sarp dağ yollarına vurur; yavaş yavaş, canlıların gezip dolaştığı yerlerden uzaklaşırlar. Karanlık dağların ortalarına girmişler ki, kuş uçmaz, kervan göçmez; o yerlerde ne insan ne de hayvan izi görünür. Gide gide bir büyük mağaranın ağzına gelirler, içine girerler; bir süre de onun içinde yürürler. Sonunda derviş babanın oturduğu bölüme gelirler. Derviş baba, bu oğlanı, otursun diye bir odaya bırakır. Oğlan, bir zaman sabırla oturur bekler ki, derviş baba bir türlü gelmez. Can sıkılır, dışarı çıkar. Bütün mağaranın yanını yöresini dolaşır da sonunda döner, bitişiğindeki odaya gelir. Kapısını açar, bir de ne görsün? Ayın on dördü gibi bir kız oturmuş, bir yandan gergef işler, bir yandan da iki gözü iki çeşme yaşlar döker. Oğlan buna:

“İn misin, cin misin?”

Gelin misin, kız mısın?”

diye sorunca, kız da:

“Ne inim, ne cinim.

Senin gibi bir insanım.

Zavallı anamın bir tek kızıyım.”

diye karşılık verince, oğlan:

“Peki ama buralara nerelerden geldin?” deyince, kız:

“Tanrı böyle yazmış yazımı. Çocuktum her gün okula gider gelirdim. Seni alıp buralara getiren derviş baba beni de kandırıp getirdi, bu odaya kapattı. Beni okutmaya çalıştı ise de yolunu bilemedim. Sonra tuttu beni bu odaya, gergefin başına oturttu. Yol bilmem, iz bilmem. Burada gergef işleyip şurada oturuyorum, orada da yatıyorum...” der.

Sonra yerinden kalkıp oğlanın elinden tutar; onu bir gizli kapının ardındaki kuyunun başına götürür; kuyunun kapağını kaldırır. Bu kuyu ağzına kadar insan leşi ile doludur. Kokusuna da, görünüşüne de dayanılmaz. Bu oğlanın gönlü bulanır, akli başından gidip yere düşer bayılır. Kız ona hemen ruh koklatır; elini, ayağını ovalayıp ayıltır. Oğlanın akli başına gelince:

“İşte yiğidim, beni iyice dinle, bu derviş sana ne okutursa sen diren ve tersine oku. Aman yanılıp da benim gibi doğru okumayasın; yoksa sen de, ben de buralardan kurtulamayız.” diye oğlana uzun uzun öğütler verir.

Sonunda oğlan bu tedbir üzerine sözleşip oradan ayrılıp, oturduğu odaya gelir. Odada dervişi beklemeye başlar.

Derviş baba, bir zaman sonra etekleri savrularak, göbeğini hoplatarak, külahını düzeltip dişlerini karıştırarak gelir:

“Gel oğlum, seni okutayım.” der. Oğlan iki dizi üzerine çökünce, önüne bir rahle koyar; üzerine bir koca kara kaplı kitap açar. Başlarlar okumaya. Derviş baba “elif” der demez, oğlan:

“Direktir, direk,

Çatal saplı kürek.”

diye, direk direk bağırır. Derviş baba “Be!” der. Oğlan:

“Teknedir, tekne.

Hamur yoğur içinde.”

diye boğuk boğuk böğürür. Derviş hangi harfi söylese, oğlan öyle bir söz çalımı, laf gelimi, mani biçimi uydurur; öyle bangır bangır ki, kulak dayanmaz. Elifbanın daha sonu gelmeden, başı kazana dönen derviş, ne diyeceğini, ne edeceğini iyice şaşırır, o da çocukla birlikte:

“Gayın gayın galata,

Manavlarda bulunur salata.

Salatayı yiyenler?

Keretadır, kereta.”

diye bir ağızdan, makamla bağırıp sallanmaya başlatmaz mı! Biraz sonra sıra “kaf” harfine gelince, oğlan bir makam tutturur:

“Kaf dedimse karga.

Karga karga, gak dedi.

Bindi dala, vak dedi.”

diye başlayarak ucu bucağı gelmez bir tekerlemeye girişir; dervişi de peşine takar.

İkisi birlikte haykıra haykıra, sallana sallana, dersi bir yana koyarlar; ağızları köpürene, güçten kesilene, içleri ezim ezim ezilene kadar bağırıp zikrederler; sonunda sırtüstü yere düşerler. Derviş baba bir ara şöyle kendine gelir:

“Hay, bu ne oğlandır? Kim, kime ne öğretiyor? Aman bu yaşta, bu ustalıkla beni oyuna getirir, külahımı düşürür. Bre oğlan, ben seni iyi bir dövmeden kor muyum?” diyerek, bu oğlanı falakaya yatırır.

Oğlanı bir güzel döver; nefesi iyice tükenir. Sonunda Alicengiz kitabını açar, oğlana ondan okutmaya başlar. Derviş hangi sayfayı açarsa açsın, oğlan, baştan ayağı ters şeyler söyler; temsil düzer, laf düşürür, mani uydurur, cinas çıkarır. Oysa bu oğlan, bir yandan da gizlice bütün kitabı sayfa sayfa ezberlemiş.

Arada bir bağıra çağıra okuyan, döve söve ayak direyen derviş baba, çoğu kez çocuğun okumasına, tekerlemesine takılır, kalır. Ne bildiğini, ne öğreteceğini de iyice şaşırır; ipin ucunu büsbütün kaçıır. Sonunda derviş, bu oğlanı “Elbette okumaz, yaratılıştan haylazdır.” diye döve döve kaldırıp dağdan aşağı sürer, oradan da ovaya, kervanların izleyip geçtiği yollara götürür, bırakır.

Oğlan oradan yola çıkıp, birkaç gün içinde doğru anasının evine gelir.

“Aman anacığım, çok çektim, çok dayak yedim, ama Alicengiz kitabını ezberledim. Hemen işe başlasam iyi olur ben yarın bir at kılığına girerim. Beni alıp doğru saraya götürürsün, padişaha para ile satarsın. Ama sakın ola ki, yularımı ona vermeyesin. Yuların satılık olmadığını söyler; onu alır, eve dönersin.” dedikten sonra yatar.

Sabah olunca bu kadın kalkar; bakar ki, oğlan yatağında yoktur. Birden aklına akşam konuştukları gelir. Ahıra koşar bakar ki, yemliğe bağlı bir at orada durur. Kuyruğu havada, kulakları oynar, gözleri de fırl fırl parlar döner. Kadın, bu atı yularından tutup doğru saraya götürür; padişaha satar. Bir kese altın alıp, atın kıldan örme yularını çözüp alır, doğru evine gelir. Gece olup da tam yatacağı sırada birden kapı açılır, bu oğlan çıkagelir:

“Aman anacığım, bugün çok güzel yaptın, yakıştırdın. Ben yarın da besili bir koç kılığına gireceğim. Eski düzen üzere beni alıp saraya götürür, padişaha satarsın.” der, odasına çekilir yatar.

O gece oğlan yatıp sabah olunca kadın kalkar; bakar ki, oğlan yatağında yoktur, birden aklına gece konuştukları gelir; ahıra koşar bakar ki, burnu kemerli, kıvrım kıvrım boynuzlu, kara kuyruklu, bir koca koç yemliğe bağlı durur. Anası koçun ipini çözer, çeke çeke doğruca saraya götürürken, yolda derviş baba ile karşılaşır. Derviş, şöyle yan gözle koça bakar ki, gözleri fıldır fıldır oynuyor. Hemen olanları iyice anlar. Kendi kendine:

“Vay kurnaz oğlan, vay ne melun imişsin, kitabı bir tamam belledin. Sonunda beni kafese koyup sakalıma güldün, hünerimi de aldın elimden, öyle mi? diye söylenir. Ateşi başına sıçrayınca hemen kadının yolunu keser, önünde durur:

“Aman anacığım, al şu paraları, şu koçu bana sat.” diye direnir durur. Kadın da şaşırıp keseyi alır, koçun ipini tam dervişin eline vereceği sırada, oğlan bir kuş olup “Pırr” diye havalanır uçar.

Derviş baba da onun ardından hemen bir atmaca olur, onun peşine düşer. Çaresiz kadıncağыз bu olanlara şaşar; orada dikili kalır. Atmaca ile kuş yıldırım gibi uçarak birbiri peşinden padişahın sarayına giderler. Padişah balkonda oturmuş etrafı seyrederken, kuş bir al elma olup padişahın kucağına düşer. Atmaca da hemen koca sakallı, sırtı abalı bir derviş kılığına girerek, balkondan içeri;

“Selamünaleykum padişahım, şu kucağına düşen al elma benimdir,” diyerek yanaşır. Elmanın güzelliğine hayran kalan padişah dervişe şöyle bir baktıktan sonra:

“Aleykümselam derviş baba, bu elma elbette benimdir, hem padişah kucağından mal istemek nerede görülmüştür? Ama yine de şahların gönlü gani olur, kemali bir elmadır, gönlün üstünde kalmışsa bana hayrı olmaz. Al, onu sana bağışladım.” diyerek derviş babaya vereceği sırada, elma birden elinde darı olup yerlere saçılır. Derviş de hemen bir tavuğa dönüşüp, darıları gagalayıp toplamaya girişir. Hemen bu darılar bir yere derlenip tortop olur, bir sansara döner ve tavuğun ensesine çöküp onu boğuverir. Ardından bu sansar iki silkinir, önceki kılığındaki gibi bir yiğit oğlan olur; baş keser, diz çöker, padişaha selâm verir. Padişah bu hâle çok şaşar:

“Vay sen misin, ay oğlan? Gittin, gördün mü? Okudun, öğrendin mi? Alicengiz’in evini buldun mu? Hünerler alıp geldin mi?” diye sorunca, oğlan:

“Evet sultanım, gittim, gördüm. Ters okudum, doğru belledim; derviş babayı oyunla, düzenle eğledim. İşte huzurunuzda bu alicengiz oyununu bir tamam oynadım. Bu derviş, yani bu tavuk benim ustamdı. Hünerini aldığımı anlayınca beni öldürmeye çabaladı. Ben de üste çıkıp onu tepeledim.” Dedikten sonra arka arka gidip el pençe divan durdu.

Bütün orada huzurda bulunanların külahları başlarından düştü; şaşkınlıktan parmaklarını ısırıldılar. “Gerçekten akıllı, hünerli, mahir yiğit imiş...” diyerek onu alkışladılar, övdüler.

Bu işler padişahın çok hoşuna gitti. Olup bitenleri oğlandan baştan sona bir kere daha dinledi. Çok altın verip onu başmusahibi yaptı; anasına da bir büyük konak bağışladı. Eğlencede, sohbetle, devlet işlerinde olsun, bunu hiç yanından ayırmaz oldu.

Oradan oğlan padişahın izin alıp dağdaki mağaraya gitti. Kendisine yol gösteren, akıl veren, gergef işleyen kızı kurtarıp, ona dervişin ölüm haberini verdi. Birlikte konaklarına döndüler. Düğün dernek kuruldu; kırk gün kırk gece şenlik yapıldı. Konuk gelenlere, yoldan gelip geçenlere sofraya yemekler çıkarıldı; yenildi, içildi. Kırk birinci gün geldiğinde, oğlanla kız odalarına çekildi; herkes yerine yurduna dağıldı. Oğlanla karısı ve anası mutluluk içinde uzun yıllar yaşadı. Onlar ermiş muradına, darısı bizim başımıza.